

โครงการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม

A Project to Design the Physical Components That Enhance the Identity of Ban Hua Na Thai Community, Nong Khu Khad Sub-District, Borabue District, Maha Sarakham

ดิฐา แสงวัฒนะชัย¹, เจนจิรา นามืองรักษ์², อัมภา บัวระภา³, เมทินี โคตรดี⁴

Dita Sangvatanachai¹, Jenjira Namuangrak², Umpa Buarapa³, Mathinee Khotdee⁴

บทคัดย่อ

โครงการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประวัติศาสตร์ ความเป็นมา สภาพเศรษฐกิจ สังคม กิจกรรม และสถานที่ทางวัฒนธรรมของชุมชน (2) ศึกษาลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านเพื่อค้นหาอัตลักษณ์ของชุมชน (3) ออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนให้เกิดการรับรู้เชิงพื้นที่ที่ดี โดยพื้นที่ชุมชนนี้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่สมัยทวารวดี และขอม มีการขุดพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ที่สำคัญคือ กุฏิบ้านห้วยนาไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านนับถือ มีการทำพิธีไหว้ทุกวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี และได้มีการบูรณาการโครงการเข้ากับการเรียนการสอนรายวิชาการออกแบบสถาปัตยกรรม 4 ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ผลที่ได้จากการศึกษาทำให้เกิดความเข้าใจถึงอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้วยนาไทยที่ปรากฏจากประเพณีความเชื่อและวิถีการดำรงชีวิตที่ผูกพันอยู่กับกุฏิ ศาลปู่ตา และเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ การออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพในชุมชน เป็นการสร้างเสริมองค์ประกอบต่างๆ ให้เกิดการรับรู้ที่ถูกต้องและชัดเจนขึ้น ผสมผสานกับมิติประวัติศาสตร์และความเป็นพื้นที่ถิ่น รวมทั้งการใช้พื้นที่อย่างเหมาะสม ก่อให้เกิดผลดีต่อการใช้งาน และคุณภาพชีวิตของชุมชน

คำสำคัญ : อัตลักษณ์, อัตลักษณ์ของชุมชน, องค์ประกอบทางกายภาพ, การรับรู้เชิงพื้นที่

^{1,2,3,4,5} อาจารย์ประจำ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

^{1,2,3,4,5} Lecturer, Faculty of Architecture, Urban Design, and Creative Arts, Mahasarakham University

Abstract

The project to design the physical components that enhance the identity of Ban Hua Na Thai community, Nong Khu Khad Sub-District, Borabue District, Maha Sarakham had an aim to: (1) study the history, background, socio-economic conditions, activities, and cultural places of the community; (2) study the physical characteristics of the village from the past to the present to determine the identity and uniqueness of the community; and (3) design the physical components that enhance the identity of the community and create good areal perception. The research site has significant historical traits from the *Thawarawadee* and *Khom* eras. A number of historical items were discovered here, among the most important ones is Hua Na Thai Temple, the sacred place worshipped by the villagers on the sixth waxing moon of the sixth lunar month every year. The content has been integrated in the Architectural Design 4 Course of the Faculty of Architecture, Urban Design, and Creative Arts, Mahasarakham University. The results of the study lead to understanding of the identity of Ban Hua Na Thai community, which is apparent from beliefs, traditions and lifestyles that are tied to ancestors' tombstones or shrines and historical-related stories of the locality. The design of physical components in the community involved enhancement of various elements for more accurate and clearer perception, which, when added to historical dimension, the vernacular, and appropriate land use, will result in utilization benefits and hence the community's quality of life

Keywords : Identity, Identity of the community, Physical components, Areal perception

บทนำ

จังหวัดมหาสารคาม ได้มีการขุดค้นพบโบราณสถานและโบราณวัตถุมากมายทั่วทั้งจังหวัดที่สำคัญ ได้แก่ กุ๋มบัวทอง กุ๋มบ้านสนาม กุ๋มป่าโพ กุ๋มโลกสะท้อน กุ๋มน้อยบ้านทิม กุ๋มบ้านเขว กุ๋มบ้านแดง ตำบลหนองแสง เป็นต้น บ้างก็มียาวนานมาตั้งแต่สมัยทวารวดี ถึงช่วงต้นของยุคที่งานสถาปัตยกรรมได้รับอิทธิพลมาจากขอม ช่วงปลายสมัยพุทธศตวรรษที่ 16 จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ 18 รวมถึงยังมีสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ และพื้นที่กิจกรรมทางสังคมในชุมชนที่มีมาแต่อดีต ซึ่งพื้นที่ตำบลหนองคูขาดอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เป็นพื้นที่ที่มีโบราณสถานที่สำคัญอยู่ 2 แห่ง คือ กุ๋มบ้านโคกกุ๋ และกุ๋มบ้านห้วยนาไทย ซึ่งชาวบ้านถือว่าเปรียบดัง “กุ๋มพี่กุ๋มน้อง” เป็นที่นับถือศรัทธาและเป็นสถานที่

ศักดิ์สิทธิ์ของคนในตำบล มีเรื่องเล่าและตำนานหลายเรื่องเล่าสืบทอดต่อกันมาถึงความศักดิ์สิทธิ์ของกุ๋มาตั้งแต่ครั้งปู่ย่าตายาย ลักษณะทางกายภาพของกุ๋มในอดีตนั้น พื้นที่จะล้อมรอบไปด้วยป่าไม้มีต้นไม้ขนาดใหญ่ ซึ่งเป็นพรรณไม้พื้นถิ่นและสมุนไพรรอบเต็มพื้นที่ โดยกุ๋มบ้านห้วยนาไทยได้ชื่อว่าเป็น “กุ๋มพี่” เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านห้วยนาไทยและชุมชนรอบข้าง โดยทุกวันขึ้น 6 ค่ำ เดือน 6 ของทุกปี ชาวบ้านจะรวมตัวกันจัดพิธีสงฆ์ ที่กลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญประจำชุมชน และหลังจากสงฆ์พี่ เมื่อถึงวันขึ้น 7 ค่ำ เดือน 6 ของปีเดียวกัน ชาวบ้านก็จะประกอบพิธีสงฆ์น้องที่บ้านโคกกุ๋ ที่อยู่ใกล้เคียงกัน โดยพิธีสงฆ์ ชาวบ้านจำนำดอกไม้ ธูปเทียนไปไหว้ และจัดให้มีพิธีกรรมทางศาสนา เช่น การสวดมนต์ให้พระ การทำบุญ การละเล่นต่าง ๆ

ในปัจจุบัน ด้วยสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้มีการขยายพื้นที่ทำกินลุกล้ำเข้าไปบริเวณรอบๆ โดยเฉพาะ “กุ๊พี” ที่พื้นที่ป่าเดิมถูกแทนที่ด้วยพื้นที่เกษตรกรรม เกิดปัญหายากต่อการเข้าถึงและการใช้งาน รวมทั้งการจัดกิจกรรมที่ทำได้ยาก ทำให้ประเพณีท้องถิ่นและการใช้พื้นที่กิจกรรมของชุมชน การรับรู้ต่อพื้นที่ เส้นทางสัญจรที่มีสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีคุณค่าที่มีมาแต่อดีตได้เริ่มเลือนหายไป จึงนำมาสู่แนวคิดของโครงการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้น โดยการนำนิสิตเข้าไปสำรวจพื้นที่ชุมชนทางกายภาพ การสอบถามถึงปัญหาและความต้องการจากชุมชน รวมทั้งการศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ความเป็นมา และความสำคัญของชุมชนในมิติต่างๆ อาทิเช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมจากเอกสารที่เกี่ยวข้องและปราชญ์ชุมชน และนำมาวิเคราะห์เพื่อทำการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพของชุมชนร่วมกัน โดยการนำเสนอถ่ายทอดแนวความคิดจากผลงานของนิสิตสู่ชุมชนผ่านการจัดเวทีชาวบ้าน การรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ และมีการปรับปรุงผลงานออกแบบจนสอดคล้องกับความต้องการของชาวชุมชน

วิธีการศึกษา

การศึกษาโครงการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านห้วยนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ตั้งแต่กระบวนการระยะต้นน้ำ ระยะกลางน้ำ และระยะปลายน้ำ แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 กระบวนการ โดย **กระบวนการระยะต้นน้ำ** แบ่งออกเป็น (1) **การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data)** โดยศึกษาข้อมูลด้านเอกสาร แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ แผนที่ทางทหาร แผนที่โบราณ ภาพถ่ายของชาวบ้าน ไฟล์ดิจิทัล รวมทั้งการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ได้แก่ แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ของชุมชน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning Process) กระบวนการ PDCA (Plan, Do, Check, Action) การออกแบบบริการ (Service Design Process) เพื่อนำไปสู่การออกแบบและจัดการกับพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม (2) **การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data)** โดยโครงการนี้จะมีการศึกษาเชิงสำรวจ ร่วมกับการมีส่วนร่วมของประชาชน มีการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์ การจัดประชุม การสำรวจพื้นที่ การถ่ายภาพ **กระบวนการระยะกลางน้ำ** ได้แก่ (3) **การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล (Analysis and Synthesis of Data)** โดยนำข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิมาทำการวิเคราะห์เพื่อนำไปสู่การออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชน มีการจัดประชุมร่วมกับชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการออกแบบร่วมกัน และ**กระบวนการระยะปลายน้ำ** ได้แก่ (4) **การสรุปผล (Conclusion)** โดยจัดทำแบบสถาปัตยกรรมเพื่อนำไปใช้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนต่อไป โดยมีระยะเวลาในการศึกษา 10 เดือน คือ ตั้งแต่เดือนมีนาคม - เดือนธันวาคม พ.ศ.2558

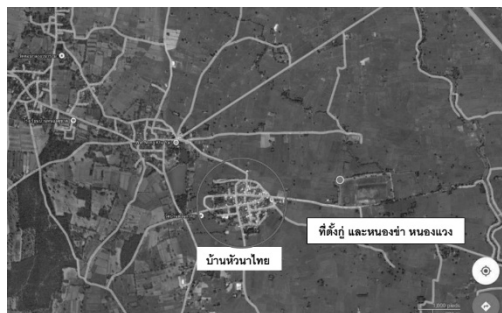
พื้นที่และบริบทชุมชน

บ้านห้วยนาไทย อยู่ในพื้นที่ตำบลหนองคูขาด ซึ่งแบ่งการปกครองออกเป็น 14 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านโคกหมากเหลือง บ้านหนองคูใหญ่ บ้านห้วยนาไทย บ้านโคกกุ บ้านนาเพียง บ้านโสภณาร บ้านฝายป่าบัว บ้านโนนรัง บ้านไพรวัลย์ บ้านโคกหัวแจก บ้านหนองข่า บ้านหัวฝาย บ้านนาเจริญ และบ้านยาง (ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย, 2558) สภาพทั่วไปของบ้านห้วยนาไทย มีอาณาเขตทิศเหนือ ติดกับบ้านโนนแดง ทิศใต้ติดกับบ้านดงม่วง ทิศตะวันออกติดกับบ้านหัวหนอง และทิศตะวันตกติดกับบ้านหนองคูใหญ่ (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2558) จากข้อมูลประกอบกับคำบอกเล่าของคุณตา ประพันธ์ อัยลี อดีตผู้ใหญ่บ้านห้วยนาไทย และคุณ

ดาพิมพ์ คำดั่ง บ้านห้วยนาไทยเป็นหมู่บ้านที่แยกตัวออกมาจากบ้านหนองคูใหญ่ เมื่อประมาณปี พ.ศ.2393 ในอดีตชาวบ้านทำอาชีพปั้นหม้อโดยใช้ดินเหนียวที่พบได้ในพื้นที่เพื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับสินค้าอื่นๆ ตามหมู่บ้านข้างเคียง ปัจจุบันมีประชากรทั้งหมด 608 คน จำนวนครัวเรือน 146 ครัวเรือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และมีอาชีพเสริม คือการทอผ้าไหม ท่อเสื่อ จักสาน ทำขนมและแปรรูปอาหาร (ประพันธ์ อัยลี และ พิมพ์ คำดั่ง, 2558, สัมภาษณ์) โดยชุมชนบ้านห้วยนาไทยเป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงหมู่บ้านต้นแบบ โดยปี พ.ศ.2553 มีกลุ่มองค์กรที่รัฐจัดตั้งและกลุ่มธรรมชาติที่หลากหลาย มีศูนย์พัฒนาหมู่บ้าน มีปราชญ์ชาวบ้านหรือหมอสูท รวมทั้งมีวัดอุโบสถที่มีอายุหลายร้อยปี มีการรวมกลุ่มทอผ้าไหม มาตั้งแต่ พ.ศ.2534 และด้วยลักษณะทางกายภาพของหมู่บ้านห้วยนาไทยซึ่งประมาณช่วงก่อนปี พ.ศ. 2500 พื้นที่ส่วนใหญ่จะเป็นป่าโคกที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งผลิตอาหารและยารักษาโรค รวมทั้งยังเป็นแหล่งวัตถุดิบเพื่อนำไปใช้สร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ชาวบ้านดั้งเดิมมีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับป่า รวมทั้งมีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ รวมถึงเรื่องผี ดังเช่นคนอีสานโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญและเคารพป่าในฐานะพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ มีการสร้างศาลปู่ตา และข้อ

ห้ามในการบุกรุกทำลายพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์รอบๆ หรือต้องมีพิธีขออนุญาตต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าป่าเจ้าเขาเมื่อต้องการใช้ไม้มาสร้างบ้าน เป็นต้น (มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2558)

สถานที่สำคัญในชุมชนบ้านห้วยนาไทยประกอบด้วย วัดบ้านห้วยนาไทย ดอนปู่ตา กู่หนองสำคัญต่างๆ ดังเช่น หนองข้าวและหนองแวง และโรงเรียนบ้านหนองคูขาด รวมทั้งปัจจุบันวัดอุโบสถหลายชั้นถูกเก็บรักษาไว้ใน “หอโอง” วัดห้วยนาไทย เช่น กระดังโบราณ เครื่องใช้ไม้สอยที่ทำจากสำริด พระพุทธรูปขนาดเล็ก กำไล และเครื่องปั้นดินเผา ที่มีอายุราวสมัยทวารวดีและสมัยขอม แต่ด้วยข้อจำกัดทำให้ยังไม่มีมีการค้นคว้าเรื่องราว ประวัติศาสตร์ และความสำคัญของวัตถุที่พบ จึงเป็นเพียงการส่งต่อให้ลูกหลานหรือคนอื่นที่ไม่ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่นี้มากนัก

ภาพที่ 1 บริเวณที่ตั้งชุมชนและหมู่บ้านห้วยนาไทย

ภาพที่ 2 สถานที่สำคัญภายในชุมชนบ้านห้วยนาไทย

อภิปรายผล

กระบวนการระยะต้นน้ำ ประกอบด้วย การสำรวจและเก็บข้อมูล (Exploration) โดยกระบวนการนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การทำความเข้าใจปัญหา (Understanding the Challenge) ซึ่งจะมีการสำรวจเบื้องต้น พบว่า การวางผังของหมู่บ้านห้วยนาไทย มีลักษณะเป็นรูปวงกลม เนื่องจากคติความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งบ้าน โดยตั้งอยู่บนเนินซึ่งก็คือป่าโคกเดิม โดยมีลักษณะเป็นเนินเตี้ยๆ ด้วยลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ผนวกรวมกับคติความเชื่อของคนอีสาน เส้นทางการสัญจรเพื่อเข้าถึงชุมชนเป็นถนนคอนกรีตมีความกว้างประมาณ 4-5 เมตร สภาพของถนนมีความชำรุดทรุดโทรมบ้างในบางตำแหน่ง ส่วนเส้นทางการสัญจรภายในหมู่บ้านจะมีขนาดเล็กและเป็นเส้นตรง สามารถรองรับการใช้งานทั้งรถยนต์ รถ

จักรยานยนต์ และรถจักรยาน ยกเว้นเส้นทางสัญจรระหว่างคุ่มบ้านที่ชาวบ้านใช้เป็นทางเดินเท้ามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนลักษณะบ้านเรือนที่อยู่อาศัยหลังแรกๆ ที่เข้ามาสร้างในบ้านห้วยนาไทยของพ่อใหญ่เชือกและพ่อใหญ่แซม จะมีลักษณะเป็นกระท่อมขนาดเล็ก ยกพื้นสูง โครงสร้างทำจากไม้ทั้งหลัง หลังคามุงด้วยหญ้าคา ลักษณะคล้ายคลึงกับกระท่อมปลายนา หรือกระท่อมที่ชาวบ้านสร้างขึ้นเพื่ออยู่อาศัยในช่วงฤดูทำนา ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีความเจริญมากขึ้น มีชาวบ้านเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้น ขนาดครัวเรือนที่ใหญ่ส่งผลต่อรูปแบบที่พักอาศัยของชาวบ้านห้วยนาไทย จนมีรูปแบบที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว โดยลักษณะตัวบ้านจะเป็นบ้านยกพื้นสูง ชั้นบนมีการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนเรือนใหญ่ ซึ่งเป็นส่วนของห้องนอน ส่วนระเบียงบ้าน และส่วนห้องครัว

ภาพที่ 3 การสำรวจลักษณะทางกายภาพและเส้นทางภายในชุมชนในระยะต้นน้ำ

ภาพที่ 4 ลักษณะผังรูปวงกลมที่ตั้งของชุมชนบ้าน
ห้วยนาไทย

ในขั้นตอนการเก็บข้อมูลเชิงลึก (Gather Insights) ได้มีการสำรวจและสัมภาษณ์ชาวชุมชนถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสภาพปัญหาต่างๆ ที่พบ รวมทั้งข้อมูลต่างๆ ไปของผู้ให้สัมภาษณ์ โดยทำการสัมภาษณ์บุคคลในช่วงอายุต่างๆ รวมไปถึงผู้นำชุมชน ในลักษณะพูดคุยสนทนากัน ซึ่งทำให้พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจกับสถานที่ของพวกเขา ผู้นำมีการจัดระเบียบชุมชนและสร้างความสามัคคีกันภายในชุมชนด้วยการรวมกลุ่มกันร่วมทำกิจกรรมต่างๆ อยู่อย่างสม่ำเสมอ จากคำบอกเล่าของคุณตาประพันธ์ อัยลี อดีตผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งอาศัยอยู่บ้านห้วยนาไทยมาแต่กำเนิด และคุณตาพิมพา คำด้วง ซึ่งย้ายเข้ามาอยู่บ้านห้วยนาไทยเมื่อประมาณ 50 กว่าปีมาแล้ว ได้เล่าถึงประวัติความเป็นมาของพื้นที่ว่า เมื่อประมาณก่อน พ.ศ.2500 สภาพพื้นที่บ้านห้วยนาไทยแตกต่างจากปัจจุบัน

เพราะเป็นป่าโคกขนาดใหญ่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ เป็นป่าทึบและป่าโปร่งสลับกันไป มีคนอาศัยอยู่ไม่มากนัก มีเพียงไม่กี่ครัวเรือนที่แยกตัวมาจากหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหนองคูใหญ่ บ้านหนองคูขาด เดิมบ้านห้วยนาไทยเป็นเพียงคุ่มบ้านเล็กๆ ยังไม่มีการตั้งเป็นหมู่บ้าน การเดินทางไปยังหมู่บ้านข้างเคียงต้องใช้การเดินทางเท้าลัดเลาะไปตามป่า ซึ่งทางเท้าจะมีขนาดเล็ก ซึ่งพบสัตว์ป่า ทั้งนก ไก่ป่า และลิงจำนวนมาก พืชสมุนไพร แหล่งอาหาร วัตถุดิบ หนองน้ำทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ เช่น หนองมะค่า หนองแก หนองบัวน้อย เป็นต้น แต่ในปัจจุบัน ด้วยสภาพเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก ชุมชนมีการขยายตัวเป็นหมู่บ้านทำให้เกิดความต้องการพื้นที่ทำกิน พื้นที่ป่าเดิมจึงถูกใช้เป็นพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพและวิถีชีวิตของผู้คน (ประพันธ์ อัยลี และ พิมพา คำด้วง, 2558, สัมภาษณ์) ทั้งการรับรู้ถึงคุณค่าขององค์ประกอบต่างๆ ของชุมชนที่มีมาแต่อดีตได้เลือนหายไป คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่มีมาตั้งแต่อดีตเหล่านั้น ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ที่พบภายในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ กุฏิบ้านห้วยนาไทย ศาลปู่ตา และศาลาสำหรับประกอบพิธีกรรมของพระสงฆ์ รวมทั้งสถานที่สำคัญทางศาสนาที่ชาวบ้านใช้เป็นที่พักผ่อนประกอบพิธีกรรม ได้แก่ วัด รวมทั้งสถาปัตยกรรมที่โดดเด่นของชุมชนอื่นๆ ได้แก่ โรงสีเก่า เรือนอีสานดั้งเดิม องค์ประกอบทุกอย่างที่กล่าวมายังคงขาดการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ในการเข้าถึงที่ดี และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน

ภาพที่ 5 การสัมภาษณ์และการสำรวจโดยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมชุมชน

ภาพที่ 6 การออกแบบร่างของนิสิตในกระบวนการระยะกลางน้ำ

ภาพที่ 7 กระบวนการออกแบบร่างของนิสิตร่วมกับชุมชนในกระบวนการระยะกลางน้ำ

กระบวนการในระยะกลางน้ำ ได้มีการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล (Analysis and Synthesis of Data) เป็นการทำความเข้าใจกับข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้ เพื่อนำไปสู่การออกแบบองค์ประกอบร่วมกับชุมชน และกระบวนการระยะปลายน้ำ ถือเป็นการนำเอาผลงานออกแบบของนิสิตไปทำการสรุป จัดทำแบบจำลองเพื่อนำเสนอกับชาวชุมชนในเวทีชาวบ้านที่จัดขึ้น เพื่อรับฟังข้อเสนอ

แนะ แนวทางการปรับปรุง และคัดเลือกแบบของนิสิตเพื่อนำไปพัฒนาเป็นแบบสถาปัตยกรรมเพื่อมอบให้ชุมชนนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยองค์ประกอบทางกายภาพที่ทำการออกแบบ ได้แก่ ชุมประตู่ทางเข้า ป้ายแผนที่ชุมชน ป้ายบอกทาง ชุมประตู่และรั้วบ้าน เก้าอี้นั่งพักผ่อน ศาลารอรถประจำทาง ป้ายรถประจำทาง ถึงขยะ ตู้โทรศัพท์ ฯลฯ

ภาพที่ 8 การนำเสนอผลงานนิสิตกับชุมชนในระยะปลายน้ำ

สรุปและเสนอแนะ

โครงการออกแบบองค์ประกอบทางกายภาพเพื่อส่งเสริมอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านหัวนาไทย ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ได้ดำเนินการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อีกทั้งส่งเสริมการรับรู้สาธารณะ ความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของชุมชนและพื้นที่กิจกรรม โดยมุ่งเน้นให้ชาวชุมชนมองเห็นคุณค่าของพื้นที่และองค์ประกอบของชุมชนผ่านการนำเสนอและร่วมกันออกแบบสถาปัตยกรรม การนำไปเผยแพร่ในกิจกรรมของชุมชน ซึ่งชุมชนได้รับประโยชน์จากกระบวนการออกแบบ สามารถสร้างความสนใจให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในการแก้ไขปรับปรุงองค์ประกอบของชุมชนให้เกิดความดึงดูดเข้าใจง่าย และสอดคล้องกับอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งเป็นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการมีส่วนร่วม การทำงานร่วมกัน การแสดงความคิดเห็น และให้ข้อชี้แนะสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตน โดยโครงการนี้ได้สะท้อนสู่มิติต่างๆ ทั้งทาง (1) มิติทางสังคม โดยการออกแบบองค์ประกอบของชุมชนให้เกิดการรับรู้ที่ดี จะส่งเสริมให้ชุมชนและชาวชุมชนข้างเคียงมีความเข้าใจถึงคุณค่าขององค์

ประกอบต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ เกิดการใช้งานอย่างเหมาะสม และการเข้าถึงได้สะดวกและดียิ่งขึ้น (2) มิติทางเศรษฐกิจ ก่อให้เกิดการรับรู้ถึงกิจกรรมสำคัญของชุมชน ได้แก่ กลุ่มอาชีพสำคัญที่คงหลงเหลืออยู่ เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มทำขนม ข้างฟืมือแรงงานท้องถิ่น ซึ่งยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้คนภายนอกมากนัก และ (3) มิติทางสิ่งแวดล้อม โดยการคำนึงถึงการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทแวดล้อมที่มาจากความต้องการของชุมชนผนวกกับความรู้ทางวิชาการของนิสิต ให้สะท้อนผ่านการออกแบบสถาปัตยกรรมเพื่อชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้อยู่ภายใต้โครงการหนึ่งหลักสูตรหนึ่งชุมชน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีงบประมาณ พ.ศ.2558 ซึ่งได้มีการบูรณาการในรายวิชา การออกแบบสถาปัตยกรรม 4 ของคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผังเมืองและนฤมิตศิลป์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และโครงการหนึ่งคณะหนึ่งศิลปวัฒนธรรม เรื่องการสร้างแผนที่มรดกทางวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม ปีงบประมาณ พ.ศ. 2558 คณะผู้วิจัยขอขอบคุณผู้สนับสนุนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมา ณ ที่นี้

เอกสารอ้างอิง

- คม ชัด ลึก City Life. ฉบับที่ 445 วันที่ 23 มิถุนายน 2551. ภาษาไทย...ชัดใจปู้. <http://www.nationejobs.com/citylife/content.php?ContentID=1451>
- จิตา สันติระชัยวัฒนา. (2540). กรมอนามัย. 2545. อ้างใน <http://swis.act.ac.th>.
- ไทยตำบล ดอท คอม. (2558). ข้อมูลตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ มหาสารคาม. <http://www.thaitambon.com/tambon/440613>.
- ภูฤฤทธิ์ วิทยานุรักษ์รักษาศิริ. (2556) การบรรยายทางวิชาการ เรื่อง การใช้วงจร PDCA กับงานบริการ วันที่ 12 – 15 กุมภาพันธ์ 2556. <http://www.stou.ac.th>.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม. (2558). โครงการศึกษาข้อมูลท้องถิ่น บ้านห้วยนาไทย หมู่ 4 ตำบลหนองคูขาด อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. <http://202.29.22.167/newlocaldb/stdlocal/2554/tian/Molban.html>.
- ศูนย์ข้อมูลประเทศไทย. (2558). ตำบลหนองคูขาด. <http://mahasarakham.kapook.com>.
- ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ. (2557). คู่มือการออกแบบบริการ. กรุงเทพฯ : ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC).

การสัมภาษณ์

- เผ่าจำ 1, เผ่าจำ 2, พิมพา คำด้วง. (11 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ชาวชุมชนบ้านห้วยนาไทย.
- บุญเพ็ง แสงโชติ. (11 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ชาวชุมชนบ้านห้วยนาไทย.
- ประพันธ์ อัยลี และ พิมพา คำด้วง. (11 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ผู้ใหญ่บ้านและชาวชุมชนบ้านห้วยนาไทย.
- เสา คำด้วง. (11 มีนาคม 2558). สัมภาษณ์. ชาวชุมชนบ้านห้วยนาไทย.